

A teljesség felé Novotny Tihamér:
A látható és a láthatatlan:
művészeti írások, 2004–2013,
 Budaörs, 2014.

Az igazi kritikust, esszéistát, a képzőművészetnek föl Kent tudósítót – író – az értéktiszteleten kívül a minél nagyobb körben való tájékozottság jellemzi. Minden írásában, lett legyen az a legelemzőbb, önmagát adja. Hiszen csak így tudja meggyőzni olvasóját vagy a szorgos tárlatlátogatót értékbúvárló igyekezetének igazáról. Egyetlen célja van: az általa látott-felfedezett kiváló alkotás másoknak is szerezzen gyönyört, a még hozzá kívülről közelítő szívét is dobogtassa meg.

Novotny Tihamér ilyen értelmező, minthogy a képzőművészet az élete. Dolgozott múzeumban, szerkesztett-írt lapokat, monográfiákat, kiállítások százait nyitotta meg. Jelenleg a Kortárs képzőművészeti rovatát gondozza. A szerkesztőségbe való belépésével megváltozott az irodalmi és kritikai folyóirat arculata. Nagyobb súlyt kapott a képzőművészet. Magyarán, a vizualitás – az esszékkel, kritikákkal, a színes borítókkal és belső oldalakkal – az irodalom rangjára emelkedett. Nem véletlen, hogy az új arcú, formátumában is a réginél nagyobb méretű havi szemle a képzőművészeti fókuszát tekintve ugyan csak fölveszi a versenyt a legrangosabb fórumokkal.

Novotny új tanulmánykötete, *A látható és a láthatatlan* tíz év (2004–2013) művészeti írásait fogja egybe. Szenzációs példatár. Unikum az e tárgyban eddig készült könyvek között. (655 oldal nyomtatott szöveg fekete-fehér illusztrációkkal, és két ív színes „galéria” mint a szereplők munkásságát hitelesítő képi adattár.) Pontos, precíz, átszellemült elemzéseivel azt is magával tudja ragadni, aki kevésbé mozog otthonosan a képzőművészet világában.

Mindennek természetesen a szerző érzékenysége, plasztikus stílusa és különleges műveltségélménye az alapja. Aki értelmezőként nem tudja valamiképp a meggyőzés hathatós eszközévé – *erővé!* – tenni saját benső sugárzását, annak szavai nehezen jutnak el az olvasókhöz és az érdeklődők seregéhez. Novotny abban a hitben végzi nemes szolgálatát, hogy minden írása valamilyen módon szolgálat, hűségének nyilvánítása.

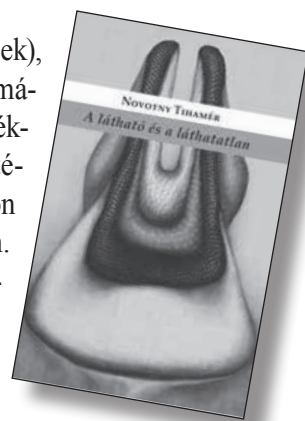
A felfedezőnek – Istenem, így is hány és hány érték marad homályban! – jó szeműnek kell lennie. „Ungot-berket” be kell barangolnia (nem csupán a fő-

városban alkotnak képzőművészek), hogy minél szélesebb legyen a témában való merítés. Mi több, értékkereső-értékfölmutató igyekezetével „határkiegyenesítő”, Trianon átkát sutba dobó funkciója is van. Hiszen csak együtt vagyunk gazdagok: Szentendre (Nagybánya „pótlékaként”) és a Marosvásárhelyről áttelepültek (MAMÚ), Szigetszentmiklós és Pécs, Sepsiszentgyörgy és Pozsony, Érd, Békéscsaba és Rév-Komárom – és még ki tudja, meddig folytathatnám a külön-külön is értéket hordozó társaságok-csoportok csillagláncolatát – ugyanannak az univerzumnak a része.

Karakteres alkotóik, ha tetszik, ha nem, együtt (az egész tekintve, egymást erősítve) adják az izgalmas – miként a cím utal rá – *látható és láthatatlan* „valóságot”. Az üzem, a hegy-magas, a táj, a tér, a test, a találkozások stb. „valóságát”, és mindazon spirituális, a hiedelemvilágra, a *Bibliára*, a szellem megannyi kiruccanására, a lélekmozzanatokra, a tudatalattira épülő – belőlük töltekező – élményt, amelyek együttese kínálja a „terülj, asztalkám!”-at az érvényes megragadásért-kifejezésért még a golgotai szenvedést is vállalók seregének.

Mert hiába az önfeláldozó munka, a keresztre feszítés – legszebb példája (paradox): Gubis Mihály, a kitűnő képzőművész (festő, grafikus, szobrász) balesetével vált valóságos szentté, és egyesült a végtelen kozmoszszal –, ha süket és vak a világ, és nem veszi észre, nem méltányolja a jobb sorsra méltó művészt, ügyet sem vet műveire. A kisiklatott, tönkretett pályák védelmében idézi a könyv szerzője Hadik Gyulát; azt a szobrászművészt, akinek életében ugyancsak kevés fény jutott. „Ma is vannak, akárcsak a múltban, távol a zajos sikerektől, műtermi csendjünkben szívósan munkálkodó alkotók, akikről vagy még nem vesznek tudomást, vagy akiket már elfelejtettek, és jelképes sírjukat soha nem fogják teleszórni virággal.”

Ha Novony Tihaméron múlik (sajnos, nemcsak rajta!), nem lesz fölfedetlen érték. Erkölce nem engedi. Ezért a különböző műfajokban történő megszólalása – tárlatmegnyitó, katalógus-előszó, kismonográfia (*A Matyó* elsőrangú), kiállítás-kritika, az alkotó legbensőbb világáig hatoló filozofikus esszé (ebben a műfajban az Sz. Varga Ágnesről szóló egyik írás, a prózaversként is becses *Fényterek – lírai megszólaltatás* viszi a prímet) – nem csupán hírharang,

hanem többé-kevésbé a „megzavarodott” kánon (az irodalomban sincs másképp!) újraírását, gesztusértékű kiigazítását is magában hordja.

Mikor az *Apokrif jegyzetek Kusztoz Endre és Krizbai Sándor rajza elé* című vallomásos esszéjében saját legbensőbb titkát is kinyilvánítja, a felé a *teljesség* felé tör utat, amely szerint értékutató lénye valósággal megigazul. „S ha Isten teremtett képmása az ember, akkor az ember teremtett képmása a művében található. Az emberek és művek pedig szemek, s ezek a szemek egymást vágyakozva nézik.” „Jókedvű” dühében, a *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon*ból kimaradottakat felsorolva (értéküket felmutató esszével megtisztelve), kiigazítja a hézagos adattárat, és tényszerűen rögzít egy, a képzőművészeti életünket mocsárba vivő ballépést. „»Mi a magyar?« – kérdezi a Múcsarnok igazgatója és kurátora a legújabb, kortárs válaszokat felvonultató kiállításának a címében. Számomra igen elgondolkodtató tény, hogy egy ilyen kvalitású mai művész, mint Kis-Tóth Ferenc, miért nem szerepel a nemzeti önazonosságra rákérdező tárlat névsorában.”

Egy helyütt a rilkei kérdés izgatja: „Vajon el lehet-e jutni a tárgyak, műalkotások át- és beleélésén keresztül a vizsgált jelenségek értelméhez, legbensőbb lényegéhez, az alkotó személyiségéhez és szívéhez”. Örömmel tapasztaltam, Novotny Tihamér eljutott. Mindezt kitűnő interjú (Gosztola Gábor), szenzációs pályakép (Kovács László), nem egy remek meglátás (a szigetszentmiklósi Somogyi György és Puha Ferenc munkaprogramja a szentendrei Korniss Dezső és Vajda Lajos kettőséhez hasonlatos), az alkotók pszichikumát megvilágító saját vers (Gáll Ádám, ef Zábó István, Arnóti András, Ocskay László – Doki) és számtalan egyéni vagy csoportos tárlatról írt kritika-esszé bizonyítja.

Érvkésztetésben a klasszikusoktól vett idézetek éppúgy szerepelnek, mint a ma jeleseinek meglátásai, sőt, e-mail-eket, magánleveleket, lexikonokat, MTI-megállapításokat, honlapok kitételeit is használ igaza – az általa észlelt legteljesebb érték – bizonyítására. Leonardo, Paul Klee, Hamvas Béla – Kemény Katalin, Kállai Ernő, hogy csak a klasszikusokat említsem, egy-egy találó meglátása, aforisztikus bölcsellete számára olyan lépcső, amelyen a saját érvkésztetet kiegészítendő magasra lehet jutni. Írásainak értékét ezen kívül a legnagyobb fokú személyesség ugyancsak emeli; leginkább azzal, hogy az író hangulatfokozóként életének rengeteg (különleges, érdekes, nemegyszer meghökkenítő) élményét meséli el.

Mindig túllép a hagyományos kritika keretein – valójában képzőművészeti esszéket ír. Jóllehet a képzőművészet áll írásainak fókuszában, de szívesen elkalandozik olyan területekre is (művészetszociológia, nemzetiségtudomány, néprajz stb.), amelyek révén, akár csak egy idézet erejéig, még jobban megbizonyosodhatunk értékítéletének helyességéről. Amikor a marosvásárhelyi Kultúrpalota képtárának anyagát dicséri („*Hasznára lenni a köznek*” – *A marosvásárhelyi Maros Megyei Múzeum Bernády-gyűjteménye Szentendréen*) – a magyar kincs román „álorcában” is magyar kincs maradt –, nem győzi hangsúlyozni a közjót szívügyének tekintő egykori polgármester hallatlanul fontos szerepét.

Bernády György „újdonságokra is nyitott, polgári ízlésének” köszönhető a magyar szecesszió egyik csodájában (Lechner Ödön-féle építészkola, gödöllői művésztelep) létrejött gyűjtemény. Az esszéíró szükségesnek véli a Trianon utáni, a románok által megszállt Erdélybe visszatérő Bernády nem régi, aggódó nyílt levelének (1920. május 15.) egyik passzusát idézni. Elsősorban azért, hogy megvilágosodjék előttünk a személyiség karaktere, amely többek közt szilárd alapként nagy szerepet játszott a szépségre nyitott várost gazdagító cselekedetben.

„Magyarnak szült édesanyám; magyarnak nevelt áldott emlékü jó atyám, magyarnak éreztem, vallottam magam mindig, annak érzem és vallom magamat ma is, magyarként akarok és fogok tovább élni, s ha Isten rendelése beteljesedik, magyarként fogok és akarok meghalni is. Keresztény volt nevelésem, keresztényként viselkedtem mindenkor, s keresztény megadással várom és türom az engem illető rendelkezéseket. Születésemmel, neveltetésemmel és hajlamaimnál fogva liberális és demokratikus érzelmű voltam és vagyok ma is, de liberalizmusom, demokratikus érzésem sohasem lépte túl azt a határt, amelyen túl hazám, nemzetem érdekeit, avagy vallásos érzésemet sérelem érhetne volna.”

Teher a képzőművészeti kritikán? Sokkal inkább a horizont kiszélesítése.

A különböző orgánumban (Új Művészet, Kortárs, Magyar Műhely, Balkon, MAK-tár, Bárka, Pannon Tükkör, Duna-part, Napút stb.), külföldi és magyar katalógusokban megbúvó száznegyven írás (!) szerencsére együtt van. S azzal, hogy kötetté szerveződött, a magyar képzőművészeti kritika és a magyar művésztörténet-írás sokat nyert. Teljesebbé vált az összkép.

Szokolczay Lajos